

INCURSIUNE ÎN VIAȚA BOIERULUI ION DEDULESCU

Viorica RĂPAN

AN INSIGHT IN THE LIFE OF BOYAR ION DEDULESCU

ABSTRACT

The boyars of Dedulești family, who were prominent particularly in the 18th century, are known for the three places of worship in Dedulești, Băbeni and Drăghești, the former Râmnicu Sărat county, that were entered as assets of the national heritage, as well as for the various high-rank offices they held. Ion Dedulescu, the high treasurer of Nicolae Mavrocordat's second reign in Wallachia, has become known in history due to his tense relationships with the Wallachian prince. While in refuge, he sent a number of letters to his wife informing her about his condition, as well as directions needed for raising the children and the management of his property during his absence.

Cuvinte cheie: Dedulești, Bălăceanu, Râmnicu Sărat, Constantin Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat

Keywords: Dedulești, Bălăceanu, Râmnicu Sărat, Constantin Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat

Acest studiu despre boierii Dedulești a pornit din pasiunea mea pentru paleografia româno-chirilică și din dorința de a valorifica cât mai multe documente din perioada medievală aflate în strânsă legătura cu fostul județ Râmnicu Sărat. Despre istoria medievală a Râmnicului nu putem să nu-i aducem în discuție și pe boierii de la care ne-au rămas trei lăcașuri de rugăciune la Dedulești, Băbeni și Drăghești, înscrise ca bunuri de patrimoniu național.

Lucrarea de față a avut în vedere o parte practică ce a constatat în transliterarea și interpretarea cuprinsului unor scrisori care îl au în prim-plan pe unul din membrii familiei, vistierul Ion Dedulescu și pe soția acestuia, Maria, dar și una teoretică, prin introducerea opiniilor altor cercetători care au tratat același subiect, urmând ca în viitor să ajung la o genealogie documentată a întregii familii.

Analele Buzăului XI, Buzău, 2019, p. 7 - 15.

Stadiul cercetărilor actuale relevă faptul că există numeroase aspecte referitoare la această familie care au fost interpretate greșit. Referindu-ne la vistierul Ion Dedulescu, toate sursele documentare cercetate arată faptul că acesta a avut doar trei copii, lucru total eronat, după cum se poate observa mai jos.

Totodată, multe din informațiile rezultate din conținutul documentelor cercetate, reușind să redau unele fapte care nu sunt încă consemnate.

Familia boierilor Dedulești, originară din fostul județ Râmnicu Sărat, este menționată pentru prima dată într-un document din anul 1620, unde apare postelnicul Dediul Dedulescu din Zgârghiți¹, care împreună cu fratele său Barbu, ridică pe moșia Gura Babei, o mănăstire numită Dedulești după numele ctitorilor și care există și astăzi în satul cu același nume.

Sursele documentare² arată faptul că Barbu a avut un fiu, logofătul Negoită Dedulescu, fiind recunoscut ca și ctitor al Bisericii din Băbeni, iar Dediul postelnic a fost căsătorit cu fiica unui boier Jipa, cu care a avut trei fii: un fiu pe nume Deatcu/Datcu, menționat ca și sluger în anul 1670 și care a avut o fată pe nume Maria, căsătorită cu Ion Văcărescu³.

Un alt fiu Gheorghe/Gheorghiiță, mare căpitan de Focșanii Munteni, menționat în anul 1680 fără titlu și mare sluger în anul 1684². Acesta se va căsători cu Maria cu care a avut doi copii: un băiat Radu menționat în anul 1716 ca mare căpitan de Focșani, și o fată al cărui nume nu este cunoscut, dar care s-a căsătorit cu Neagoe Topliceanu, înrudindu-se, astfel, cu o altă familie de renume din zonă, într-un document din anul 1691 fiind menționat *Neagoe căpitan Topliceanu, ginerele răposatului Gheorghiiță sluger sin Dediul postelnic*⁵. Gheorghe și Maria sunt cunoscuți ca și ctitori ai Schitul Jitia pe care ginerele lor, Neagoe Topliceanu, îl va închina Mănăstirii Râmnicu Sărat în anul 1695, *pentru pomenirea veșnică a lui și a tot neamului*⁶.

¹ Astăzi Topliceni, jud. Buzău.

² Serviciul Județean Buzău al Arhivelor Naționale (în continuare SJANBZ), Colecția de Manuscrise - Constantin Dumitrescu, pachetul XV, vol. XV; Octav-George Lecca, *Familii boierești române - istoric și genealogie*, Editura Libra, București, pp. 202 - 203; Valeriu Nicolescu, *Un colț de Țară românească. Județul Slam Râmnic. Nume cu renume*, vol. 6, Editura Editgraph, Buzău, 2015, pp. 94 - 96; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV - XVII*, Editura Enciclopedica, București, 1971, p. 167.

³ SJANBZ, Colecția de Manuscrise - Constantin Dumitrescu, pachetul XV, vol. XV; Valeriu Nicolescu, *op. cit.*, pp. 94 - 96.

⁴ SJANBZ, Colecția de Manuscrise - Constantin Dumitrescu, pachetul XV, vol. XV; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 167.

⁵ Ioan C. Filitti, *Arhiva - Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, p. 57.

⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Mănăstirea Râmnicu Sărat, XIV/4.

Cel de-al treilea fiu, Ion/Ioan Dedulescu, menționat ca spătar în anii 1680 și 1691, comis în anii 1721 și 1723, stolnic în anii 1723 și 1724, mare vistier în anii 1724 și 1726⁷, s-a căsătorit cu Maria Bălăceanu.

Informații importante despre familia Mariei Bălăceanu, dar și în ce condiții aceasta s-a căsătorit cu Ion Dedulescu sunt relevate de un document din 8 iulie 1714 (7222) prin care Ștefan Vodă întărește moșiile Dedulești și Stâncești, postelnicului Constantin Fierăscul: *Măria Sa Constantin Vodă Brâncoveanu, măritând o fată a lui Barbu Bălăceanu, care era făcută dintr-o soră a Predii Pârșcoveanul, boiariul jupânesii Stancăi, și au fost crescut-o Doamna Stanca, de au dat-o după <lui> Ioniță Dedulescul logofăt za vistierie. Și fiind aceste moșii date zestre lui Costandin postelnic Fierăscul, după cum s-au zis mai sus, iar Costandin Vodă s-au pus, în silă și făr de nici o dreptate de au luat acele moșii, neavând nici o treabă, și le-au dat zestre lui Ioniță logofăt Dedulescul, care au luat pe acea fată*⁸.

Putem constata faptul că Maria era fata postelnicului Barbu Bălăceanu, iar mama ei era o fiică a lui Iordache Pârșcoveanu, mare stolnic, și a Ancuței, fata lui Preda Brâncoveanu⁹. Tot din document reiese și că Maria a fost crescută de fratele mamei sale, Preda Pârșcoveanul, vărul lui Constantin Brâncoveanu, împreună cu soția lui Stanca.

Conform documentului citat mai sus, domnul Constantin Brâncoveanu îi dă zestre Mariei Bălăceanu, la căsătoria cu Ion Dedulescu, moșiile Dedulești și Stâncești, pe care acesta (Maria) le va pierde după maziirea domnului muntean. Totuși, pe lângă aceste moșii pe care domnitorul i le oferă de zestre, ea a moștenit și din averea mamei sale, așa cum reiese dintr-un document din anul 1759: *acea moșie au fost dat zestre la o Bălăceancă și de atunci au umblat tot zestre până ce a căzut la dumnea ei vistiereasa Maria Deduleasa, fata Barbului Bălăceanu. Iar de zestre și vistiereasa Maria au dat-o iar zestre fie-sii Bălașii*¹⁰.

Din căsătoria Mariei Bălăceanu cu Ion Dedulescu au luat naștere cinci copii: Neculae, Maria, Zoița, Ioniță și Bălașa.

Liniștea familiei a fost însă tulburată o dată cu venirea domnului fanariot Nicolae Mavrocordat pe tronul Țării Românești. Despre Ion Dedulescu amintește și cronica muntenească a lui Radu Popescu, cronicarul domnitorului Nicolae Mavrocordat, care pe la 1726, împreună cu Nicolae Roset, fost mare

⁷ Theodora Rădulescu, *Sfatul Domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea*, în *Revista Arhivelor*, anul XLIX, vol. XXXIV, nr. 2, pp. 293 - 324.

⁸ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor. Cărți domnești, zapise și răvașe*, vol. V, Editura Ministerului de Instrucțiune, București, 1903, p. 491.

⁹ Octav-George Lecca, *op.cit.*, pp. 15 - 20; N. Stoicescu, *op.cit.*, p. 114.

¹⁰ Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, Editura Tipografia Cooperativă, București, 1913, p. 152.

logofăt, și alți boieri care se credeau asupriți vor fugi pe ascuns din București, refugiindu-se la Mihai Racoviță, în Moldova: *că într-acest an leat 7234, în luna lui martie, s-au sculat niște boieri, neavând nici o nevoie, ci încă milă și cinste, numai din fire răi și neastâmpărați și au fugit în Țara Moldovii la Mihaiu Vodă*¹¹.

Racoviță refuză să îi predea pe acești boieri lui Nicolae Mavrocordat și îi ajută să fugă în Ungaria, ceea ce a dus la mazilirea domnului Moldovei în urma plângerilor făcute de Mavrocordat Porții Otomane: *Mihaiu vodă dăspre o parte s-au făcut a găti slujitori să meargă să-l prinză, iar pe de altă parte au trimis pe taină și le-au dat veste unde era, ca să treacă în Țara Ungurească și au trecut*¹².

În vara lui 1726, vistierul Ion Dedulescu se afla în „exil” la Brașov, întreaga lui grijă îndreptându-se către familia rămasă în Țara Românească. Teama că ar putea muri printre străini fără a-și putea crește și educa copiii predomină corespondența sa: *pre iubiților miei fii Mariuțo, Neculae, Zoițo și mititelule Ioniță și ticăloasă Bălășico, sărăcii miei și nevărsnicii miei, darul lui Hristos Domnul și mila Lui ce pre bogată să fie cu voi păzindu-vă întru toate zilele vieții cu viață fericită și îndelungată. Să nu vă întristați fiiții miei căci nu vă las nici un fun de stăpânire, nici să fiți mâhniți asupra me, căci nu sunt ieu prăcina stingerii voastre, ci domnul pământului nostru (Nicolae vodă Mavrocordat, n.n.) care m-au și prăduit și m-au și izgonit din pământul meu, de-l va judeca Dumnezeu și-i va face plată dupe faptele lui. Ci cu o gură și cu o inimă să vă rugați lui Dumnezeu pentru mântuerime și acela ce v-au lăsat în lume, acela vă va da și stăpânire și vă va purta și de grijă, ca un puternic ce iaste. Și eu, încă, în loc de stăpânire vă dăruiesc pârinteasca blagoslovenie care să vă fie păzitoare și folositoare spre toate cele de folosul și binele vostru. Pe muma voastră să o cinștiți și să o ascultați*¹³.

Departate de casă, boierul Dedulescu nu poate decât să-i trimită scrisori soției comunicându-i toate instrucțiunile necesare îngrijirii moșiei lor, trecând întreaga responsabilitate a creșterii copiilor și a achitării datoriilor rămase, pe umerii doamnei Maria, sperând totuși că frații, cumnații și celelalte rude îi vor fi alături: *Pre<a> iubita me<a> soție, Mario, cu multu dor înbrățișându-vă împreună și pe toți copilașii vă rog de la milostivul Dumneazău multă sănătate și fericire. Pintru mine veți ști că dintru a Sa pre bogată milă mă aflu sănătos până acum și cu ajutorul Sfinții Sale săntem și purcegători ca să mergem unde ți-am mai scris. Ci să de Dumneazău să ne fie călătorie pi voia noastră ca în*

¹¹ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Rumânești. Cronicari munteni*, vol. 2, Editura Minerva, București, 1984, p. 306.

¹² *Ibidem*, p. 307.

¹³ ANIC, colecția Achiziții Noi, CLXXIX/3.

scurtă vreme să ne vedem cu bucurie. Cele ce am avut lângă mine, le-am lăsat toate cu foaie în seama logofătului Costandin. Ce am mai avut a-ți scrie și-a te învăța ca pe o bună soție și-am scris și am dat scrisoare la un neguțătoriu de ispravă de la Brașov ca să le trimeată. Ci dupe cum scriu, pintru toate așa vii urma, pentru stăpânirea urmașilor. De și le vor da cineva, să n-aibi temere că le va împresura cineva pintru că să știu. Și așa socotescu că nici unchiu meu nu să va bucura ca să-m sărăcească copiii mai vârtos că i-am și pominit pintru aceste în scioare ce și-am scris și iaste și foaie de împărțală a tătâini meu care s-au împărțit cu frații și iaste și diata. Ci dupe cum scriu acele așa veiu stăpâni. Și să nu te întristezi pintru aciastă călătorie ce facem ci să te rogi lui Dumnezeu din tot sufletul ca să umblăm dupe voie noastră că altu leac n-am mai găsit afară dintr-aceasta, adecă au să perim, au să ne facă stăpânii dreptate să nu rămânem într-aceste părți cu nume de haini, că noi din țară n-am lipsit de vreun bine, ci de mari prăzi și nedreptări, după cum toate împrejurile știu. 2 sârindare mi-au rămas neplătite la Sârindarul și la Cotroceni, ci de vom peri care cumva au măcar trăind, să faci cumva să le plătești, să nu rămâiu într-acest păcat¹⁴ (vezi foto 1).

Conștient de greutatea pe care o lasă pe umerii soției sale, vistierul Ion Dedulescu îi cere iertare doamnei Maria: *și să nu-m stărbești sufletul meu Mario căci te las cu într-atătea datorii și năcazuri, nici să nu mă blăstemi te rog din tot sufletul meu și cu milă crezi ca pe o bună și pre dragă și înțeleaptă soție, ci să-mi dai iertăciune din suflet și din inimă că aceste nu-ți vin de la mine ci din nedreptatea stăpânului care iaste știută și conoșcută de toți¹⁵.*

Pentru că trebuie să știe ce se întâmplă cu familia și cu avutul, vistierul Dedulescu se folosește de oricine are drum spre Țara Românească și insistă ca Maria să-i trimită vești la fel de repede, *cu oricine ar veni mai curând¹⁶.*

Totuși, așa cum punctează Radu Popescu în *Istoriile domnilor Țării Rumânești*, datorită milei și bunăvoinței domnului muntean, veniturile familiei nu au fost confiscate și nici nu au fost asuprași pentru isprava boierului: *și măcar cu toate împotrivorile lor ce s-au arătat către domn, iar încă și fiindu-le jupânesile aicea în țară, mare milă și bunătate au arătat măria sa către casele lor, stăpânind jupânesile lor toate moșiile, viile și luându-și toate veniturile, încă și cărți de scuteală făcând¹⁷.*

Acest lucru poate fi dedus și din bogata foaie de zestre pe care Maria Dedulescu i-o constituie fiicei sale Maria la 12 februarie 1732. Documentul

¹⁴ Idem, CLXXIX/4.

¹⁵ ANIC, colecția Achiziții Noi, CLXXIX/3.

¹⁶ Idem, CLXXIX/2.

¹⁷ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 312.

cuprinde numeroase haine și podoabe scumpe, dar și moșii la Ruși și Căineasca în județul Ialomița, țigani, vaci, boi, etc.¹⁸ (vezi foto 2).

Prin această foaie de zestre este evidentă puterea de decizie a acestei femei asupra banilor și bunurilor, actul fiind întărit cu pecetea și iscălitura numelui său: *Maria Deduleasca vistiereasa*. Observăm, astfel, că din punct de vedere juridic, în această perioadă, femeia începe să devină mai puțin inferioară bărbatului. Această doamnă lasă bunuri moștenire, avea știință de carte redactând scrisori sau zapise pe care le sigila cu propria pecete. Inelul cu pecete este confecționat chiar de soțul ei pe care i-l trimite, din pribegie: *eu de aice iată că ți făciui un inel de pecete și ți-l trimiseiu pe Târnoeanul, ci să-l porți sănătoasă cu veselii și cu bucurii*.

Tot din cronica lui Radu Popescu aflăm că situația boierilor fugiți nu era tocmai în favoarea lor. În anul 1727, după o încercare eșuată de a căuta aliați la Constantinopol pentru a-l detrona pe domnul Țării Românești, o parte dintre ei au fost prinși sau au murit, fiind grav bolnavi. La 10 iunie 1728, Nicolae Roset, fost mare logofăt, îi scria patriarhului Hrisant Notara că aceștia se aflau în pribegie în Transilvania, fiind bănuți de o presupusă înțelegere cu Mihai Racoviță care ar urma să ocupe tronul Țării Românești¹⁹. Acest tip de mișcări împotriva domnului sunt prezente în toată perioada medievală, boierimea locală fiind adesea în conflict cu domnul. În secolul al XVII-lea, datorită scutirilor de dări acordate de către domnie, acești boieri își sporesc atât de mult averile încât, unii din ei, ajung să stăpânească sate întregi. Aceștia aveau o influență foarte mare asupra succesiunii la tron, din această cauză fiind foarte multe lupte pentru domnie. O dată cu venirea domnilor fanarioți, criteriul nobleței îl constituia doar funcția, iar boierii pământeni care nu acceptau influența grecească erau lăsați în umbră.

Dintr-un document din anul 14 noiembrie 1716 aflăm că și tatăl Mariei, boierul Barbu Bălăceanu, a murit din ordinul lui Nicolae Mavrocordat, boierul fiind din partida celor care nu sprijineau un domn grec pe tronul țării, exclamând: *Dea Dumnezeu mai bine nemții să ne scape de greci!*. Ajungând la urechile domnitorului vorbele de mai sus, acesta poruncește de îndată să i se taie capul²⁰.

Amintirea lui Ion Dedulescu și a familiei lui a rămas vie și prin frumoasa biserică de la Drăghești²¹, ridicată de doamna Maria, împreună cu fiul lor Nicolae, în anul 1747, conform pisaniei de la intrare în monument: *Cu vrerea*

¹⁸ ANIC, colecția Achiziții Noi, CLXXVIII/ 3.

¹⁹ *** *Istoria Românilor. Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711 - 1821)*, vol. VI, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 450.

²⁰ *Ibidem*, p. 151.

²¹ Satul a fost desființat și inclus în satul Băbeni.

*Tatălui (...) s-a zidit din temelii ei și s-a înfrumusețat, precum se vede, de doamna jupâneasă Maria vistihereasa a răposatului Ioan Dedulescu vel vistier și de fiul ei Nicolae Dedulescu biv ceauș (...) punându-se hramul bisericii acesteia întru cinstea și mărirea adormirii Sf. de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Maria (...) și pentru a ctitorilor și a răposaților și pentru veșnica lor pomenire*²².

În urma cercetărilor arheologice efectuate în anii 2000 și 2001 a fost investigată biserica, iar la aproximativ 80 de metri vest de obiectiv a fost descoperită și sondată arheologic o construcție civilă, reprezentând un conac boieresc²³.

În lucrarea sa din anul 1934, *Bisericile boierilor Dedulești*, Ioan C. Filitti face o înșiruire a chipurilor regăsite în pictura bisericii, care înfățișează patru generații de Dedulești și care ne lămuresc în legătură cu descendenții acestei familii, după cum urmează: jupân Negoită Dedulescu logofăt za vistierie (ctitorul de la Biserica Băbeni, fiul lui Barbu Dedulescu); jupân Ioniță Dedulescu, biv vel vistier, sin Negoită Dedulescu, logofăt za vistierie; jupân Nicolae Dedulescu, biv vel pitar, sin Ion Dedulescu, biv vel vistier. Sub el, un fiu Grigorașcu ca de 8 ani și altul mai mare al cărui nume este șters.

Pe ușă sunt menționate: jupâneasa Maria vistihereasa, a d-lui Ion Dedulescu, biv vel vistier; cucoana Zeila a d-lui Nicolae Dedulescu, biv vel pitar, iar sub ea, o fetiță Ilinca; cucoana Ancuța, a dintâi a d-lui Nicolae Dedulescu, biv vel pitar; jupâneasa Ioana, a d-lui Negoită Dedulescu, logofăt za vistierie.

Din această înșiruire de nume ne putem da seama foarte ușor de faptul că Nicolae Dedulescu, ctitorul mănăstirii, era fiul lui Ioan Dedulescu și al Mariei, și care a fost căsătorit de două ori: prima dată cu Ancuța și a doua oară cu Zeila cu care a avut o fată, Ilinca. Acesta mai avea doi băieți, dar nu se știe din ce căsătorie.

În concluzie, boierul Ion Dedulescu are un apanaj important în istoria medievală a fostului județ Râmnic Sărat, remarcându-se prin funcțiile de dregător deținute la nivel înalt, intrând în conflict cu domnitorul Nicolae Mavrocordat, fiind din partida celor care nu susțineau un domn fanariot. În amintirea lui, soția Maria împreună cu fiul lor Nicolae vor ridica biserica de la Drăghești, monument istoric inclus în patrimoniul național.

²² Ioan C. Filitti, *Bisericile boierilor Dedulești*, în *B.O.R.*, Seria III, Anul LI, Nr. 11 - 12, București, 1933, p. 512.

²³ Emil Lupu, *Ctitorii dispărute la curbura Carpaților în secolele XV - XVI*, Editura Doxologia, Iași, 2011, p. 90.

A. N. CLXXIX
4

Prețioasă scrisoară de la Ion Dedulescu
 soției sale Marii, în data de 12 septembrie 1726
 în care se vorbește despre starea de sănătate a
 ambilor părinți și despre activitatea în
 câmpul de luptă. Scrisoarea este scrisă în
 limbajul popular al vremii și conține
 numeroase expresii idiomatice și
 proverbiale. În partea de jos a scrisorii
 se observă o adresă și o dată care
 confirmă informațiile din titlul
 acestei descrieri.

Stapăne

Fig. 1. Scrisoarea lui Ion Dedulescu adresată soției Maria, 1726 (7235), septembrie, 12, A.N.I.C., colecția Achiziții Noi, CLXXIX/3, f. 1

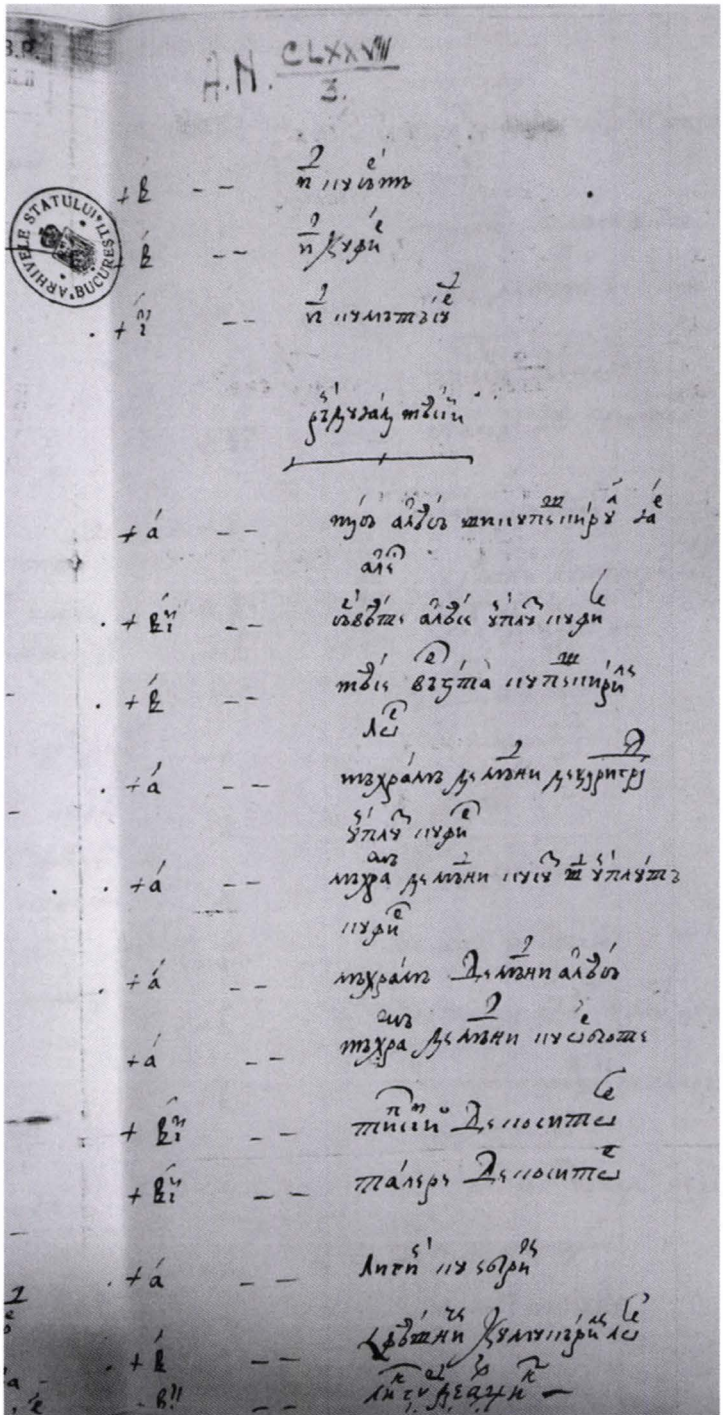

Fig. 2. Foaia de zestre lăsată de Maria Dedulescu, fiicei sale Maria, 1732, februarie 12, A.N.I.C., colecția Achiziții Noi, CLXXVIII/ 3, f. 2.